

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 3 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 3

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 3

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Мургазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

"Ўтмишга назар" илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала "Взгляд в прошлое"
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Кебадзе Мадонна

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет, Грузия*

Бурдиашвили Майя

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет, Грузия*

Кожакеева Ляззат Темировна

*тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети,
Қозоғистон Республикаси*

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич

*тарих фанлари доктори, профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети*

Бобожонова Дилором Бобожонова

*тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети*

Зияева Доно Ҳамидовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎЗР ФА Тарих институти*

Аширов Адҳам Азимбаевич

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎЗР ФА Тарих институти*

Агзамова Гулчеҳра Азизовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎЗР ФА Тарих институти*

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна

*тарих фанлари доктори, Тошкент
кимё - технология институти*

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна

*тарих фанлари номзоди, Ўзбекистон
давлат жаҳон тиллари университети доценти*

Эргашева Юлдуз Алимовна

*Тарих фанлари доктори, профессор
Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти*

Теймураз Ахалмосулишвили

*профессор, Телавский государственный университет,
Грузия*

Халикова Раҳбар Эргашевна

*тарих фанлари доктори, профессор, Тошкент
давлат техника университети*

Ишанходжаева Замира Райимовна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б., Ўзбекистон
Миллий Университети*

Кобзева Ольга Петровна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б., Ўзбекистон
Миллий университети*

Одилов Аброр Анварович

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Ерметов Аваз Абдуллаевич

*тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Саипова Камола Давляталиевна

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Джоробекова Айнура Эшимбековна

*тарих фанлари номзоди, профессор, Ташқи ишлар
вазирлиги қошидаги Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси*

Толипов Файзулла Саидович

*Тошкент давлат техника университети доценти,
тарих фанлари номзоди*

Page Maker\Верстка\Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

1.Арипджанов Отабек КУШОН БАҚТРИЯСИНИНГ СУЯК ЎЙМАКОРЛИГИДАГИ ТАСВИРЛАРНИНГ БАДИИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ ВА РАМЗЛАРИ.....	4
2.Абдураззоқов Сайдулло ЯНГИ ПЕДАГОГИК ВА ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ: ШАКЛЛАНИШ ТАРИХИ ВА МОҲИЯТИ.....	11
3.Икромов Нозим КАВИЙЛАР ТАСВИРЛАНГАН БАҚТРИЯ БУЛЛАСИ.....	19
4.Йўлдошева Зубайда, Боқиев Анвар ЁЗМА МАНБАЛАРНИ ТАДҚИҚ ЭТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ....	24
5.Носиров Бунёд, Носирова Феруза ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ОВҚАТЛАНИШ ТИЗИМИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА УНГА АҲОЛИ ЭҲТИЁЖИНИНГ ОРТИБ БОРИШИ (СОВЕТ ҲУКУМАТИ ЙИЛЛАРИДА).....	32
6.Пардаев Тошкентбой, Бўронов Абдулҳаким ЖАНУБИЙ ЎЗБЕКИСТОНДА ПАХТАЧИЛИК САНОАТИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ: НАТИЖАЛАР ВА МУАММОЛАР.....	41
7.Саматова Феруза, Қурбонов Бекжон ИЛК ЎРТА АСРЛАРДА СЎҒДИЁННИНГ БУЮК ИПАК ЙЎЛИДА АМАЛГА ОШИРГАН МАДАНИЙ АЛОҚАЛАР ТАРИХИ.....	49
8.Толипов Файзулла, Ахророва Севара ЎЗБЕКИСТОН МУСТАҚИЛЛИГИНИНГ ДАСТЛАБКИ ЙИЛЛАРИДА ХУСУСИЙЛАШТИРИШ ВА ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ХУСУСИДА.....	54
9.Тоғаев Мамаразок ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТИББИЁТ СОҲАСИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ.....	63
10.Юлдашев Авазбек ЎЗБЕКИСТОНДА ЁШ РАҲБАР КАДРЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИДА АМАЛГА ОШИРИЛАЁТГАН ИСЛОҲОТЛАР ХУСУСИДА.....	68
11.Қозоқов Тоҳиржон ХОНЗОДАБЕГИМ.....	76
12.Рискулов Шахжохон Д.Н.ЛОГОФЕТ ТАДҚИҚОТЛАРИДА РОССИЯ-АФҒОНИСТОН МУНОСАБАТЛАРИ.....	81

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Абдураззоқов Сайдулло,
Тошкент давлат техника университети
"Жисмоний тарбия" кафедраси
катта ўқитувчиси

ЯНГИ ПЕДАГОГИК ВА ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ: ШАКЛЛАНИШ ТАРИХИ ВА МОЎЯТИ

For citation: Abdurazzokov Saydullo. NEW PEDAGOGICAL AND INTERACTIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES: HISTORY AND ESSENCE OF FORMATION. Look to the past. 2020, vol. 3, issue 3, pp. 11-18

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-3-2>

АННОТАЦИЯ

Мақолада педагогик таълим технологиялари тарихи, унинг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари, моъияти ҳамда назарияси ёритилган. Унда педагогик таълим технологиялари хусусида гарб давлатлари ва маҳаллий олимларнинг қарашлари ва интерфаол таълим технологияларининг ўзига хос жиҳатлари баён қилинган.

Калит сўзлар: таълим технологияси, назария, қарашлар, таълим техникаси, интерфаол таълим, тарих, Европа, гарб, педагогик технология, ахборот, ўқитувчи, ўқувчи, талаба.

Абдураззоқов Сайдулло,
старший преподаватель кафедры "Физической культуры"
Ташкентского государственного технического университета

НОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ИНТЕРАКТИВНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: ИСТОРИЯ, СУЩНОСТЬ И ФОРМИРОВАНИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье освещена история, этапы становления и развития педагогических образовательных технологий, сущность и его теория. В нем изложены подходы некоторых западных и отечественных учёных в области педагогических

образовательных технологий и методические аспекты интерактивных образовательных технологий.

Ключевые слова: образовательная технология, теория, взгляды, образовательная техника, интерактивное образование, история, запад, педагогика, технология, информация, преподаватель, ученик, студент.

Abdurazzokov Saydullo,

Senior Lecturer, Department of Physical Culture
Tashkent State Technical University

NEW PEDAGOGICAL AND INTERACTIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES: HISTORY AND ESSENCE OF FORMATION

ANNOTATION

The article covers history, stages of formation and development of pedagogical educational technologies, essence and theory. It outlines approaches of some scientists and domestic scientists from Western countries in the field of pedagogical educational technologies and methodological aspects of interactive educational technologies.

Index Terms: educational technology, theory, views, educational technique, interactive education, history, west, pedagogy, technology, information, teacher, student.

Мавзунинг долзарблиги: Таълим тизимини янада такомиллаштириш, унинг самарадорлигини оширишда таълимнинг янги педагогик технологияларидан самарали фойдаланиш, тизимнинг шаклланиш тарихи, назарияси ҳамда моҳияти муҳим рол ўйнайди. Шу ўринда авваломбор, таълим технологиялари, янги педагогик технология тушунчалари, интерфаол таълим технологиясининг моҳияти, тарихи ва назарияси хусусида сўз юритиш муҳим аҳамиятга эга. Изланишлар шуни кўрсатдики, соҳага оид мавжуд адабиётларда "таълим техникаси" "таълим технологияси" тушунчалари ўқув жараёни ва ўқув машғулотларини аниқ ва самарали ташкил этишга кўмаклашувчи усул, воситалар йиғиндиси[1], дея талқин этилади.

Таълим самарадорлигини оширишга ёрдам берувчи етакчи омиллар сифатида, ўқув жараёнига янги педагогик технологияларнинг жорий қилиниши, ўқув ва лаборатория жиҳозларининг тадбиқ этилиши, улардан унумли ва самарали фойдаланиш, материаллар мазмунини кўرғазмали куроллар воситасида ўқувчи ва талабаларга етказиб бериш, кабилар қайд этилади. Аслида "Таълим технологияси" тушунчасининг маъноси - (инглизча "An educational technology") таълим жараёнини юксак маҳорат билан ташкил этиш тўғрисида маълумот берувчи фан, таълимот демакдир[2]. Айни вақтда мазкур тушунчанинг таърифи ҳамда унинг моҳияти борасида турлича ёндашувлар мавжуд. Шу билан бирга, янги педагогик технологиялар ва таълим технологияларининг ўзига хос шаклланиш тарихи ва ривожланиш босқичлари мавжуд бўлиб, уларни кенг қамровли тадқиқ этиш, педагогика фани тарихи ва назарияси олдида турган муҳим вазифалардан биридир.

Методлар:

Мақола тарих ва бошқа ижтимоий гуманитар фанларда қабул қилинган қиёсий таҳлил, объективлик, тарихий кетма-кетлик, изчиллик, қиёсий таққослашга мойиллари асосида ёритилди.

Тадқиқот натижалари:

Педагогик технологиянинг шаклланиш тарихига назар ташланса у, дастлаб Европа мамлакатларида "таълим технологияси" сифатида эътироф этилган назария бўлиб, унинг яратилиши тўғрисида турлича қарашлар мавжуд. Қатор манбаларни ўрганиш натижалари шуни кўрсатмоқдаки, таълим тизимини технологиялаштириш ғояси XX асрнинг бошларида Фарбий Европа ҳамда АҚШда таълим тизимини ислоҳ қилиш, таълим самарадорлигини ошириш, шахс ижтимоийлашувини таъминлаш ва бу борада муайян муваффақиятга эришиш борасидаги ижтимоий эҳтиёж натижасида вужудга келган. Ушбу ғоя XX асрнинг 30-йилларида таълим жараёнига "педагогик техника" ("таълим техникаси") тушунчасининг олиб кирилиши билан боғлиқ[3].

Таҳлиллар шуни кўрсатадики, таълим технологиясига оид манба сифатида танланган мавжуд адабиётларнинг аксарияти педагогик технологиялар ва уларнинг моҳиятини очиб беришга қаратилгандир. Агар мазкур соҳа тарихи ва назариясига эътибор қаратилса, инглиз олимлари К.Томас ва Скиннерлар ўз тадқиқотларида аниқ дастур асосида таълимга педагогик технологияларни жорий қилиш тизими, уларнинг моҳияти, истиқболлари юзасидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдириб, ўз ўрнида уларнинг афзалликларига ҳам тўхталиб ўтганлар. Улар дастурлаштирилган педагогик технологияларни жорий қилишнинг қуйидаги назарий ва амалий босқичларини қайд қиладилар:

-биринчи босқич, ўқув жараёнини (ўқув-методик ҳужжатлар, дарсни ташкил қилиш, ўқув манбалари, техник жиҳозлар) янги педагогик технологиялар дастури ва мазмунига мослаштириш. Бунда асосий урғу дарснинг сифати ва талабаларнинг материаллар мазмунини ўзлаштириш даражаларига қаратилади;

-иккинчи босқич, дарсда талабаларга бериладиган топшириқларнинг оддийдан мураккабга қараб боришини таъминлашга эришишни назарда тутати;

-учинчи босқич, муайян фан бўйича билимларни ўрганишда уларни мумкин қадар бир неча қисмларга бўлиш (бу талабаларнинг ўзлаштириш даражаларини осонлаштиришга хизмат қилади) га қаратилади;

-тўртинчи босқич, (жавобларни тезкор ва аниқ баҳолаш) талаба томонидан берилган жавобнинг ҳаққонийлигини аниқлаш ва тезкор баҳолаш бўлиб, бунда талабанинг жавоби ҳақиқий жавоб билан таққосланиб, зарур бўлса таҳлил қилинишига эришилади;

- бешинчи босқич, ўзлаштирилаётган назарий билим ва амалий кўникмаларни доимий равишда мустаҳкамлаб бориш, ўқув жараёнининг ҳар бир босқичи натижаларини умумлаштириш, натижаларни ўз вақтида текшириш, натижаларни изоҳлашга қаратилади.

Юқорида қайд қилинган олимларнинг таклифларидан ташқари инглиз олими Б.Блум таълим технологияси мазмунида таълим мақсадининг аниқ белгиланиши муҳим аҳамиятга эга эканлигини таъкидлаган ҳолда, талабалар томонидан ўзлаштирилган назарий билимларни аниқлашда тест топшириқлари ёрдамида олинган билимларни ойдинлаштиришга хизмат қилувчи "Таксономия" методини ишлаб чиққан. Яъни, таксономия янги педагогик технологиялар асосида ва таълим жараёнида муайян билимларни уларнинг ўзаро боғланишлари асосида таснифлаш ва тизимлашдир. Олим томонидан асосланган таксономия методи, муайян фан ёки ўқув курсига оид билимларни ўзлаштириш бўйича мақсадни ойдинлаштиришга хизмат қилувчи айрим педагогик параметрлар бўлиб, улар қуйидагилардан иборат:

-билиш, тушуниш;

- анализ (таҳлил), қўллаш;
- синтез қилиш ва баҳолашдир.

Педагогик технологиялар тарихи ва назарияси тизимида яна қатор олимлар ўз илмий тадқиқотларини олиб борган бўлиб, ушбу соҳа тарихи ва назарияси ривожига ўз ҳиссаларини қўшганлар. Улар қаторида Д.Н.Узнадзе, Л.С.Виготский, А.Н.Монтъев, С.А.Шмаков, Г.К.Семько, П.Я.Гальперин, А.А.Вербицкий, А.С.Арбенъев ва А.Тюковлар томонидан олиб борилган илмий изланишларшулар жумласидандир[4].

Бу борада ўзбек педагогикаси тарихи ва назарияси бўйича илмий изланишлар олиб борган қатор олимлар фаолияти ҳам эътиборга молик бўлиб, улар томонидан ҳам қатор мақола, рисола ва қўлланмалар яратилиб, ушбу соҳа назарияси тараққиётига ўзига хос ҳисса қўшилганлиги соҳа ходимларига аён. Улар қаторида, М.Очилов, Н.Саидахмедов, Ў.Толиповларнинг изланишларини қайд этиш мумкин. Хусусан, педагог олим М.О.Очилов "Педагогик технология" тушунчасига, тизимли, технологик ёндашувлар асосида таълим шакллари қулайлаштириш, натижасини кафолатлаш ва объектив баҳолаш учун инсон салоҳияти ҳамда техник воситаларнинг ўзаро таъсирини инобатга олиб, таълим мақсадларини ойдинлаштириб, ўқитиш ва билим ўзлаштириш жараёнларида қўлланадиган усул ва методлар мажмуидир", дея таъриф беради. Н.Саидахмедов эса, "Педагогик технология бу ўқитувчи (тарбиячи) томонидан ўқитиш (тарбия) воситалари ёрдамида ўқувчиларга таъсир кўрсатиш ва бу фаолият маҳсули сифатида уларда олдиндан белгилаб олинган шахс сифатларини шакллантириш жараёни", - деган таърифни беради.Файласуф олимлар Б.Зиёмухаммедов ва Ш.Абдуллаевалар томонидан яратилган "Янги педагогик технология: назария ва амалиёт" номли китобда "Маънавий асослари" фанини янги технологик ёндашув асосида ташкил этиш масалалари очиб берилган бўлиб, бу борадаги бир қатор илмий ишланмалар олим ва мутахассислар ҳамда ўқувчилар эътиборига ҳавола этилган.

Юқорида келтирилган фикрлардан англашиниладики, "педагогик технология" тушунчаси ўзида таълим жараёнини ташкилий-методик мажмуалар ёрдамида ташкил этиш ва бу жараёнда муайян ютуқларга эришиш мумкинлигини ифодалайди. Педагогик технологиялар анъанавий таълим шакл ва методларидан фарқли равишда педагогик фаолиятни олдиндан лойиҳалаш, мақсад ва вазифаларни аниқ белгилаш, ўқувчи, талабалар томонидан ўзлаштирилиши назарда тутилаётган билим, кўникма ва малакалар даражасини ташхислаш, таълим самарадорлигини аниқлаш ва баҳолаш кабиларни амалга оширилишини тақозо этади.

Мамлакатимизда барча соҳалар қатори таълим тизимида амалга оширилаётган жадал ислоҳотлар олий таълим тизимини ҳам четлаб ўтгани йўқ, албатта. Шу боисдан олий ўқув юртлари ўқув фаолиятининг самарадорлигини ошириш таълим-тарбия жараёнини давр талаби даражасида янги педагогик технологиялар, интерфаол таълим технологиялари асосида ислоҳ қилиш вазифасини қўймоқда. Айниқса ўқув лабораториялари, амалиёт жараёнларини техник ҳамда замонавий ахборот воситалари билан қуроллантиришни тақозо этмоқда. Таълим тизимини технологиялаштириш мазкур жараённинг назарий-амалий жиҳатларини тадқиқ этиш, махсус назарий ишланмалар ва тавсияларни яратишни талаб этмоқда[5]. Ана шу эҳтиёждан келиб чиққан ҳолда янги педагогик технология назарияси, унинг моҳияти, таълим технологияларини ўқув муассасалари, шу жумладан, олий ўқув юртлари ўқув фаолиятига татбиқ этиш масаласининг қай даражада ўрганилганлигини тадқиқ этиш билан боғлиқ.

Шу ўринда педагогик технологияларни таълим тизимига ва таълим жараёнига қўллаш ва унинг самаралари ҳақида қайд этиш ҳам ўринли. Бизга яхши маълумки, таълим жараёни барча ўқув юртлари фаолиятининг асосий ва муҳим қисми ҳисобланади. Олий ўқув юртларининг мавқеи, ўқув жараёнининг юқори сифатга эга эканлигининг эътироф этилиши, энг аввало, мазкур ўқув юртида ташкил этилаётган таълим жараёни унинг сифати ва самарадорлигини кўрсатувчи далиллар асосида белгиланади. Бизнингча, қўйилган мақсад ва унга мувофиқ тарзда белгиланган вазифаларнинг ижобий ҳал этилиши ўқув жараёнида қуйидаги ташкилий шарт-шароитлар мавжуд бўлишини тақоза этади:

1. Ўқитувчиларига янги педагогик технологиялар ва уларнинг моҳияти юзасидан назарий ва амалий билимларни бериш борасидаги мақсаднинг қўйилганлиги ва амалга оширилиши натижалари;
2. Ўқитувчиларга таълим жараёнида педагогик технологиялардан самарали фойдаланишга йўналтирилган назария ва амалиёт бирлигига эришиш, машғулотлар жараёнида ўқувчи ва талабаларнинг фаолликларини таъминлаш, улар эътиборига ҳавола этилаётган топшириқлар юзасидан талабаларнинг шахсий мулоҳазаларини тинглаш, ўз фикрларини тасдиқлаш ҳамда ҳимоя қилиш кўникмаларни шакллантириш зарурлиги;
3. Ташкил этилаётган дарслар, семинар ва тренинглар жараёнида ўқувчи ва талабаларнинг фикрлари ҳамда шахсий ёндашувларини инобатга олиш, ташаббусларини қўллаб-қувватлашнинг муҳимлиги;
4. Машғулотлар жараёнида юзага келувчи баҳс, мунозаралар, ихтилофлар ва зиддиятларни бартараф этиш ва талабаларни холис баҳолаш лозимлиги;
5. Ўқув машғулотлари ва дарслар жараёнида кўргазмалиликка эришиш, техник, ахборот ҳамда инновационтехнологиялардан самарали фойдаланиш муҳимлиги, кабилар.

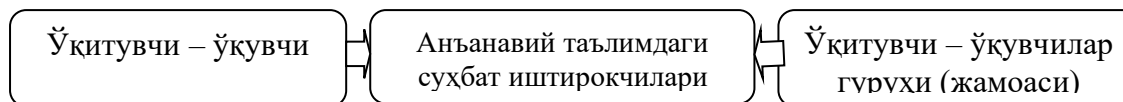
Шу ўринда янги педагогик технологиялардан самарали фойдаланиш замон талабига айланиб бораётган бугунги кунда таълим самарадорлигини оширишнинг энг мақбул йўли - бу машғулотларнинг "интерфаол" таълим методлари ёрдамида ташкил этишдир. Хўш, интерфаол таълим методининг ўзи нима? Улар қандай дидактик имкониятларга эга? Таълим жараёнида интерфаол методларнинг ўринли, мақсадга мувофиқ қўлланилиши қандай самараларни кафолатлайди?. Юқоридаги саволларга жавоб топишда энг асосий мақсад, таянч тушунча ҳисобланган, "интерфаол" атамасининг луғавий маъноси билан танишишдир.

“Интерфаол” тушунчаси инглиз тилида “interact”(рус тилида “интерактив”) ифодаланиб, луғавий нуқтаи назардан “inter” – ўзаро, икки тарафлама, “act” – ҳаракат қилмоқ, яъни икки томонлама, биргаликда иш кўрмоқ маъносида ишлатилади.

Интерфаол таълим – таълим жараёни иштирокчиларининг билим, кўникма, малака ҳамда муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлида биргаликда, ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатни ташкил этишга асосланувчи таълимдир.

Интерфаоллик таълим жараёни иштирокчиларининг билим, кўникма, малака ҳамда муайян ахлоқий сифатларни ўзлаштириш йўлида биргаликда, ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракатни ташкил этиш лаёқатига эгаллигидир

Мантиқий нуқтаи назардан интерфаоллик, энг аввало, ижтимоий субъектларнинг суҳбат (диалог), ўзаро ҳамкорликка асосланган ҳаракат, фаолиятнинг олиб боришларини ифодалайди. Таълим соҳасида фаолият юритаётган ҳар бир мутахассисга маълумки, анъанавий таълим кўпинча мулоқот, суҳбат (диалог) ва савол-жавобга асосланган. Буни биз оддигина қилиб, қуйидаги схемада акс эттирдик:

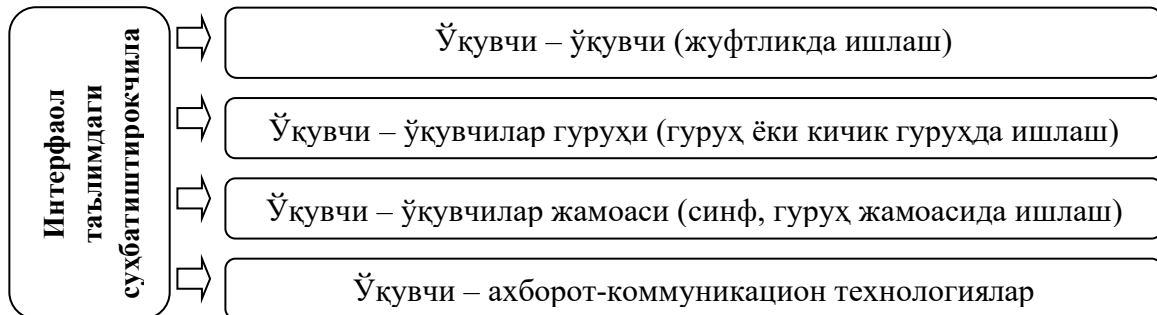
Албатта, интерфаол таълимдан фарқли равишда анъанавий таълимда маъруза, савол- жавоб ва суҳбат асосини кўпинча ахборотларни олиш, уларни ўзлаштириш ва етказиш ташкил этади[6]. Аммо ахборот узатишнинг асосий манбаи ўқитувчининг тажрибаси бўлиб, бу жараёнда у етакчилик, доминантлик қилиши, яъни у дарснинг асосий вақтида билимларни оғзаки тарзида ўқувчи, талабаларга етказиб беришга асосланади. Фаоллик кўрсатиш ўқитувчигагина хос бўлиб, ўқувчи ва талабалар бу вазиятда суст тингловчи бўлиб қолаверади.

Анъанавий таълимдаги бир томонламалик таълим тизимидаги фақат маъруза машғулотларида эмас, семинар дарсларида ҳам устуворлик қилади. Унга кўра, "етказиб берувчи" ролида энди ўқитувчи эмас, балки ўқувчи ёки, талаба намоён бўлади. Ўқувчи ёки талаба, асосан, ўзи ўзлаштирган билимларни намойиш этади, ўқитувчи эса унинг фикрларини тинглайди, зарур ўринларда саволлар билан муурожаат қилади. Ўқувчи ва талабалар гуруҳи бу вазиятда бутунлай суст иштирокчи, тингловчи бўлиб қолади. Бир қарашда ўқувчи ва талаба ёки ўқитувчи томонидан узатилаётган ахборотларнинг қабул қилиниши талабалар гуруҳи учун билимларни ўзлаштириш имкониятини яратаётгандек таассурот уйғотади. Бироқ, психологик тадқиқот натижаларининг кўрсатишича, шу тарзда қабул қилинган билим, маълумотлар жуда тез унутилади.

Шу боисдан, кейинги йилларда таълимнинг интерфаол тизимига ўтиш, уни янада такомиллаштириш, унинг имкониятларидан самарали фойдаланишга алоҳида аҳамият қартилмоқда. Юқорида келтирилган фикрлардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, интерфаол таълимнинг имкониятлари олдинги, анъанавий таълим имкониятларидан кенгроқ. Яъни интерфаол таълимда нафақат гапириш, мулоқот ёки савол жавоб етакчилик қилади, балки ўқувчи ушбу жараённинг бевосита иштирокчисига айланади, жараённи ўз кўзи билан кўради, камчиликларини аниқлайди ҳамда зарур хулосалар чиқаради. Бир сўз билан айтганда ўқувчи таълим жараёнидаги асосий субъектга айланади. Хусусан, америкалик психолог олимлар Р.Карникау ва Ф.Макэлроунларнинг фикрича, шахснинг табиий физиологик-психологик имкониятлари муайян шаклларда ўзлаштирилган билимларни турли даражада сақлаб қолиш имконини беради. Яъни ўқувчикеракли манбани ўзи ўқиганида 10 %, ҳам ўқиб, ҳам эшитганида 20 %, шу эшитганлари асосида, содир бўлган воқеа, ҳодиса ёки жараённи ўз кўзи билан кўрганида 30 %, содир бўлган воқеа, ҳодиса ёки жараёнда иштирок этса, маълумотларнинг 50 % ни олар экан[7]. Агар ўша маълумотларни ўзи сўзлаб берса, камчиликларини аниқлаб, ўз билимларини намойиш этганида 80 % ни эгалласа, ўзлаштирилган билим ва ахборотларни ўз фаолиятига татбиқ этганда эса 90 % маълумотларни ёдда сақлаш имкониятига эга бўлар экан.

Асосийси интерфаол ўқитишда "таълим жараёнининг асосий иштирокчилари"

- ўқитувчи, ўқувчи ва ўқувчилар гуруҳи бўлиб, улар ўртасида юзага келадиган ҳамкорлик, қизғин баҳс-мунозалар, ўзаро фикр алмашишэса унинг асосий технологиясидир. Ушбу таълим технологияси орқали ўқувчиларда эркин фикрлаш, шахсий қарашларини иккиланмай баён этиш, муаммоли вазиятларда ечимларни биргаликда излаш имкониятлари пайдо бўлади. Ўқув материалларини ўзлаштиришда ўқувчиларнинг ўзаро яқинликларини юзага келтириш, "ўқитувчи - ўқувчи - ўқувчилар гуруҳи"нинг ўзаро бир-бирларини ҳурмат қилишлари, тушунишлари кабилар билан тавсифланади". Замонавий таълим, яъни унинг тобора оммалашиб бораётган шакли - интерфаол ўқитишда шахслар ўртасидаги суҳбат (диалог) қуйидагича ташкил этилади:

Хулосалар:

Умуман, янги педагогик ва интерфаол таълим технологияларининг ўзига хос шаклланиш тарихи, назарияси ҳамда моҳияти мавжуд бўлиб, улар дастлаб Фарбда шаклланган бўлсада, кейинчалик Шарқ мамалакатлари, хусусан Ўзбекистонда ҳам ўзига хос тарзда ривожланганлигига гувоҳ бўлдик. Муҳими, мазкур йўналиш ўз назарияси ва моҳиятига эга бўлиб, Ўзбекистонлик қатор педагог олимлар ҳам уларни янад ривожлантиришга ўз ҳиссаларини қўшганликларини кўриш мумкин. Албатта, янги педагогик ва интерфаол таълим технологияларини қўллаш орқали ўқитувчи таълим жараёнида ўқувчи ва талабаларнинг қобилиятларини ривожлантириш, мустақил фаолият юритишига кўмаклашиш, ўзини-ўзи бошқариш, самарали суҳбат олиб бориш, тенгдошлари билан ишлаш ҳамда танқидий фикрлаш каби сифатларни шакллантиришга муваффақ бўлади. Мазкур жиҳатлар ўз ўрнида таълим самарадорлигини оширишга ёрдам берувчи етакчи омиллар сифатида ўқув жараёнига янги технологияларни олиб кирилиши, улардан унумли фойдаланиш йўлларининг ишлаб чиқилиши, материаллар мазмунини кўрсатмали куроллар воситасида ўқувчиларга етказиб бериш кабиларда ўз ифодасини топади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Турдиев Н. Тадқиқотчилик компетенциясини шакллантириш. // Умумтаълим фанлари методикаси. Т., 2017. №4. (Turdiyev N. Formation of research competence. // Methodology of general education subjects. T. 2017. №4.)
2. Ўша жойда (In that place)
3. Толипов Ф, Исроилов Б ва бошқалар. Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар.// Ўқув-услугий қўлланма.Т., 2017.(Tolipov F, Isroilov B and others. National Idea: Basic Concepts and Principles // Educational-methodicalprecept. T. 2017.)
4. Боймуродова З. Таълим сифати ва самарадорлиги. // Умумтаълим фанлари

методикаси. №5 2017. (Boymurodova Z. The quality and effectiveness of education. // Methodology of general education subjects. №5 2017.)

5. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Халқ сўзи. Т., 2017 йил 8 феврал. (Decree of the President of the Republic of Uzbekistan on the strategy of further development of the Republic of Uzbekistan. The people's word. Т., February 8, 2017.)

6. Фойибназаров И. Тарих фанини ўқитишда интерфаол усуллар. // Умумтаълим фанлари методикаси. 2016. №4 (Goyibnazarov I. Interactive methods in teaching history. // Methodology of general education subjects. 2016. № 4)

7. Маълумотлар Тошкент давлат техника университети талабалари орасида ўтказилган сўровномалар натижалари асосида тўпланди. (The data were collected based on the results of a survey of students of the Tashkent State Technical University.)

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№3 (2020)

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000